

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

J m é n e m r e p u b l i k y

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Pavla Šámala, soudce Jana Wintra a soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky **X. Y.**, zastoupené JUDr. Lucií Hrdou, advokátkou se sídlem v Praze 2, Vinohradská 343/6, proti části výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 Tmo 11/2020 ze dne 16. prosince 2021, za účasti **Vrchního soudu v Praze**, jako účastníka řízení, a **Vrchního státního zastupitelství v Praze** a **Psychiatrické nemocnice Bohnice**, se sídlem v Praze 8, Ústavní 91/7, zastoupené JUDr. Tomášem Hlaváčkem, advokátem se sídlem v Praze 5, Kořenského 1107/15, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Psychiatrické nemocnici Bohnice se přiznává postavení vedlejšího účastníka řízení.

II. Částí výroku rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 Tmo 11/2020 ze dne 16. prosince 2021, kterou byla stěžovatelka odkázána se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, bylo porušeno základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle článku 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení se základním právem na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 Tmo 11/2020 ze dne 16. prosince 2021 se v rozsahu uvedeném ve výroku II. ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení části výroku shora citovaného rozsudku Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“), kterou byla odkázána trestním soudem se zbytkem uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních. Podle stěžovatelky vrchní soud porušil její základní práva zaručená v čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 1 a 3, čl. 31, čl. 32 odst. 4, čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Skutkové okolnosti a procesní vývoj věci

2. Nezletilá (dnes již sedmnáctiletá) stěžovatelka se od dětství neztotožňuje se svým mužským pohlavím, cítí se být dívkou a v běžném životě se jako dívka identifikuje. V roce 2014 u ní byla diagnostikována vývojová vada – porucha autistického spektra; v důsledku toho byla narušená její schopnost orientace v sociálních situacích a schopnost jim porozumět (Aspergerův syndrom). Stěžovatelka se projevovala agresivně vůči matce a babičce; po zjištění, že prostředí, v němž vyrůstala, bylo „*výchovně zcela nekompetentní*“ (například nedostávala řádně předepsané léky), byla v roce 2018 (tehdy dvanáctiletá) stěžovatelka pro podezření ze zanedbání péče, na základě rozhodnutí soudu, hospitalizována v Psychiatrické nemocnici Bohnice (dále jen „Nemocnice“) na chlapeckém oddělení dětské psychiatrie.

3. Po skončení hospitalizace se stěžovatelka svěřila matce, že byla po dobu dvou měsíců opakovaně znásilňována (přinejmenším) jedním z hospitalizovaných chlapců. V trestním řízení, v němž byl mladistvý (dále jako „mladistvý“ nebo „pachatel“) obžalován ze spáchání provinění znásilnění, se stěžovatelka domáhala jako poškozená náhrady nemajetkové újmy ve výši 500 000 Kč.

4. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci (dále jen „krajský soud“) rozsudkem č.j. 58 T 4/2019-324 ze dne 21. dubna 2020 mladistvého odsoudil za provinění znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku, jehož se měl pachatel dopustit tím, že stěžovatelku v sedmi případech přinutil k orálnímu pohlavnímu styku, ve třiceti případech k masturbaci a nejméně ve třech případech k análnímu pohlavnímu styku. Podle krajského soudu mladistvý nereagoval na nesouhlas stěžovatelky, vyhrožoval, že jí „*něco udělá*“, přidržoval ji a využíval její subtilní konstituce, poruchy autistického spektra i zjevné poruchy pohlavní identity a stěžovatelka nebyla v plné míře schopna chápat význam jeho jednání, adekvátně na ně reagovat a bránit se mu. Krajský soud mladistvému uložil trestní opatření odnětí svobody v trvání dvou let, jehož výkon podmíněně odložil na zkušební dobu tří let; stěžovatelku odkázal s jejím nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních. Stěžovatelka podle krajského soudu nedostatečně specifikovala, zda se domáhá náhrady za vytrpěné bolesti, další nemajetkové újmy či za ztížení společenského uplatnění a svá tvrzení nepodložila dostatečnými důkazy.

5. Vrchní soud rozsudkem č.j. 1 Tmo 11/2020-397 ze dne 23. července 2020 prvostupňové rozhodnutí krajského soudu zrušil a ve věci znovu rozhodl; korigoval závěry krajského soudu ohledně počtu případů, v nichž obviněný přinutil stěžovatelku k pohlavnímu styku, a shledal mladistvého vinným tím, že ji, stručně vyjádřeno, donutil k orálnímu pohlavnímu styku nejméně čtyřikrát, nejméně třikrát k masturbaci a nejméně

dvakrát k análnímu pohlavnímu styku. Uvedené jednání vrchní soud opět kvalifikoval jako provinění znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku a obviněnému za ně uložil trestní opatření odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců, jehož výkon podmíněně odložil na zkušební dobu tří let. Vrchní soud dále mladistvému uložil povinnost nahradit stěžovatelce nemajetkovou újmu 75 000 Kč; se zbytkem nároku stěžovatelku odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních.

6. Ústavní soud následně nálezem sp. zn. II. ÚS 3003/20 ze dne 3. srpna 2021 (dále též „kasační nález“) zrušil výrok výše citovaného rozsudku o náhradě újmy; dospěl především k závěru, že bylo porušeno stěžovatelčino základní právo podle čl. 7 odst. 1 Listiny tím, že jí jakožto zvláště zranitelné oběti přiznal excesivně nízkou náhradu nemajetkové újmy a se zbytkem nároku ji odkázal do občanskoprávního řízení, aniž by přitom respektoval vývoj přístupu trestních soudů k poškozeným. Odkázal zejména na nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. srpna 2017 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), podle kterého není postavení poškozeného „nadále redukovatelné toliko na zpravidla významný pramen důkazu a na subjekt, jemuž má v trestním řízení být usnadněno vyrovnání jeho majetkoprávních nároků vzniklých v přímé souvislosti se spácháním trestného činu vůči pachateli. Poškozený v trestním řízení realizuje, respektive realizovat může, i některá svá základní práva a svobody představující tzv. tvrdé jádro lidských práv.“ Vývoj „proto jednoznačně dospěl do bodu, v němž na postavení poškozeného v trestním řízení nelze nadále nazírat jakožto na doplňkové, bez něhož by se poškozený stejně ochrany všech svých právem uznaných zájmů domohl.“ (odst. 67).

III. Obsah napadeného rozhodnutí

7. Vrchní soud nově rozhodl ústavní stížností napadeným rozsudkem a při nezměněném původním výroku o povinnosti mladistvého nahradit poškozené nemajetkovou újmu ve výši 75 000 Kč uložil mladistvému povinnost nahradit stěžovatelce dalších 75 000 Kč; se zbytkem nároku stěžovatelku znovu odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. V odůvodnění svého rozhodnutí vrchní soud uvedl, že byť je vázán kasačním nálezem Ústavního soudu, rozhoduje o nároku poškozené znovu – s tím, že navýšení finanční satisfakce bylo kasačním nálezem ponecháno na jeho úvaze. V obnoveném veřejném zasedání vrchní soud vyslechl primáře dětského oddělení Nemocnice k okolnostem hospitalizace poškozené i mladistvého pachatele.

8. Vrchní soud dospěl k závěru, že jednáním mladistvého bylo závažně a úmyslně zasaženo do osobní integrity stěžovatelky v intimní oblasti vlastní sexuality, která je u ní nezralá pro její nízký věk, autistickou poruchu, a také pro zjevnou poruchu pohlavní identity. Podle vrchního soudu byla porušena přirozená práva stěžovatelky na důstojnost, čest i soukromí. Sexuální trauma u dětí je obecně zvýšeně rizikové z hlediska pozdních následků, zvláště u nezletilé je s ohledem na její diagnózu vyšší riziko dekompenzace psychického stavu vlivem psychogenní zátěže. Skutečnost, že stěžovatelka události popsala bez výrazných emočních projevů, nelze podle vrchního soudu přeceňovat, protože jde o přirozený projev autismu. Z údajů, které svěčila matce a znalcům, je zřejmé, že čin mladistvého stěžovatelka pocítovala jako příkoří. Přestože stěžovatelka neměla dostatečné mentální kapacity a zkušenosti vyhodnotit závažnost jednání mladistvého, jasně uvedla, že se jí jeho násilné jednání nelíbilo, že ji někdy bolelo a že se mladistvému podvolila až pod nátlakem. Poškozená se nadto nacházela v neznámém prostředí psychiatrické léčebny, kde byla nedobrovolně hospitalizována a byla zde podrobena náročnému a novému režimu, na který se musela adaptovat, tudíž si netroufla požádat

o pomoc personál léčebny v obavě, že by to její hospitalizaci prodloužilo. Na prožité události stěžovatelka nezapomněla ani v domácím prostředí a nadále se k nim vrací (klade matce otázky ohledně sexuálních útoků).

9. K účinnému odčinění újmy poškozené podle vrchního soudu nepostačí jen odsouzení mladistvého, mimo jiné proto, že v průběhu celého trestního řízení neprojevil nad svým jednáním lítost a poškozené se neomluvil. Podle vrchního soudu však bez ohledu na závažnost spáchaného činu nelze při rozhodování o výši peněžité satisfakce v trestním řízení dopady způsobené újmy do života poškozené pouze v obecné rovině presumovat, nýbrž je třeba je s ohledem na konkrétní okolnosti případu dostatečně vymezit a prokázat. Byť na ní leží důkazní břemeno, stěžovatelka žádné další důkazy týkající se tvrzených následků činu mladistvého na svou psychiku nenavrhl.

10. Vrchní soud dále dospěl k závěru, že znaleckým posudkem nebyly prokázány negativní následky na stěžovatelčině psychice, které by bez pochybností zakládaly nárok na vyšší finanční náhradu. Ani dalšími důkazy zatím nebylo prokázáno, že by čin zanechal na psychice poškozené negativní následky, které by mohly být označeny za duševní útrapy z pohledu občanského zákoníku nebo které by u poškozené vyvolaly posttraumatickou stresovou poruchu, jejíž existence by měla významný dopad na výši finanční satisfakce. Tvrzení poškozené, že čin prožívala natolik bolestivě, že nad rámec odškodnění za zásah do svých přirozených práv musí být finančně odškodněna i za vytrpěné duševní útrapy (§ 2956 občanského zákoníku), vrchní soud nepovažoval za prokázané – ani s ohledem na stěžovatelčinu nechuť k jídlu, vyptávání se na otázky týkající se sexuálních témat či její strach z usínání.

11. Ohledně výše odškodnění za zásah do přirozených práv má vrchní soud za to, že mu právní úprava ani judikatura nedává přesná vodítka, ze kterých by bylo možné vycházet. Při určování finančního zadostiučinění je nutné zvažovat širokou teoretickou skupinu případů, které naplňují skutkovou podstatu trestného činu znásilnění, u něhož se zásah do osobnostních práv předpokládá. Vyžadovaným následkem ani z hlediska trestního práva není, aby byly u oběti zjištěny dopady prožitého traumatu, které se však v různorodých intenzitách vyskytují pravidelně, a v rámci vymezené skupiny obdobných případů je třeba je zohledňovat. Vede-li trauma až k posttraumatické stresové poruše, jde již o poruchu zdraví, a proto náhrada takto způsobené újmy nespadá pod obecná ustanovení § 2956 a § 2957 občanského zákoníku, ale pod speciální pravidlo upravené v § 2958 občanského zákoníku. Vrchní soud konečně uvedl, že při úvaze o výši zadostiučinění přihlédl ke skutečnosti, že nezralost, bezbrannost a mentální hendikepy stěžovatelky byly mladistvým cíleně (byť nijak hluboce promyšleně) zneužity, a to v přímém úmyslu dosáhnout vlastního sexuálního uspokojení navzdory jasně vyslovenému nesouhlasu oběti. Mladistvý použil pohrůžky násilí, případně dokonce násilí menší intenzity; k útokům docházelo v průběhu téměř dvou měsíců opakovaně, a to různými invazivními způsoby pohlavního styku srovnatelného se souloží.

12. Vycházejí z výše uvedeného vrchní soud stěžovatelce přiznal k již pravomocně присouzené finanční satisfakci ve výši 75 000 Kč za zásah do osobnostních práv dalších 75 000 Kč, čímž původně stanovenou částku zdvojnásobil na celkem 150 000 Kč. Vrchní soud má za to, že přiznaná částka ve spojení s morální satisfakcí, které se poškozené dostalo odsouzením pachatele, je přiměřená zásahu do práva na nedotknutelnost osoby stěžovatelky. Mladistvý podle vrchního soudu nemůže nést odpovědnost za hospitalizaci nezletilé na chlapeckém pokoji ani za jednání dalších pacientů. Uvedená náhrada podle vrchního soudu odpovídá hlediskům, kterými se řídil Nejvyšší soud v rozhodnutích, na něž Ústavní soud v kasačním nálezu odkázal; byť v těchto případech byly přiznány částky

vyšší, šlo o skutky společensky škodlivější, a to s ohledem na věk pachatelů, délku trvání, četnost útoků a zejména zneužití důvěry, kterou poškození k pachatelům měli pro jejich blízký vztah.

IV. Shrnutí argumentace stěžovatelky

13. Podle stěžovatelky se vrchní soud neřídil kasačním nálezen Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3003/20, znovu přiznal excesivně nízkou náhradu a opětovně ji odkázal do civilního řízení, nepřiměřeně zohlednil majetkové poměry pachatele a jen omezeně zásah do práv stěžovatelky, čímž zpochybnil závažnost porušení jejích práv s ohledem na její věk a autismus.

14. Vrchní soud dále nesprávně dovedl, že přiznanou částku není důvod zvyšovat pro neprokázání negativních dopadů. Podle stěžovatelky nelze bagatelizovat následky, jimiž trpí dětské oběti sexuálních trestných činů; každý útok je traumatizujícím zážitkem snižujícím jejich důstojnost. Okolnosti případu prohlubují nebezpečí celoživotních traumat i přesto, že dosud nebyly prokázány negativní následky na psychice stěžovatelky. Vrchnímu soudu nelze přisvědčit ani v tom, že navrhaná částka by byla pro pachatele likvidační; majetkové postavení pachatele by mělo sloužit jen jako výjimečný nástroj snížení přílišné tvrdosti zákona.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti

15. Vrchní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že kasační nález ve svém rozhodnutí dostatečně zohlednil; ohradil se proti tvrzení stěžovatelky, že byl zavázán přiznat satisfakci v celé požadované výši 500 000 Kč.

16. Nemocnice požádala Ústavní soud o přiznání postavení vedlejšího účastníka vzhledem k probíhajícímu řízení o žalobě stěžovatelky na ochranu osobnosti a náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 000 000 Kč (věc je vedena u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 10 C 153/2021). Poukazuje na skutečnost, že trestní řízení proběhlo, aniž by od ní byla vyžádána zdravotnická dokumentace stěžovatelky, dalších zúčastněných osob, proveden výslech lékařů a zdravotnického personálu. Nemocnice dále popsala okolnosti hospitalizace stěžovatelky, k jaké docházelo interakci s ostatními pacienty a jaké byly odborné závěry po jejím pobytu. Ústavní soud vyjádření blíže nerozvádí, neboť se většina tvrzení týká původního trestního řízení či probíhajícího civilního řízení, nikoli předmětu ústavní stížnosti.

17. Mladistvý se k ústavní stížnosti jako vedlejší účastník řízení nevyjádřil.

18. Stěžovatelka v replice reagovala především na vyjádření vrchního soudu a je přesvědčena, že podle kasačního nálezu má nárok na náhradu v minimální výši 300 000 Kč.

VI. Upuštění od ústního jednání

19. Ústavní soud podle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), dospěl k závěru, že by ústní jednání nepřispělo k dalšímu objasnění věci. Nekonání ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VII. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána včas a oprávněnou osobou [§ 72 odst. 1 písm. a), odst. 3 zákona o Ústavním soudu], která je řádně zastoupena advokátkou (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), a po vyčerpání všech procesních prostředků (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

VIII. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je (znovu) důvodná.

22. Ke kasační závaznosti svých nálezů se Ústavní soud v rozhodovací praxi vyjádřil mnohokrát. Již v nálezu sp. zn. III. ÚS 425/97 ze dne 2. dubna 1998 (N 42/10 SbNU 285) výslovně uvedl, že vykonatelný náleží Ústavního soudu je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky závazný pro všechny orgány i osoby, včetně Ústavního soudu; představuje procesní překážku *rei iudicatae* pro jakékoli další řízení před Ústavním soudem v téže věci, která brání dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení. Závěr, podle kterého je kasační závaznost nálezů Ústavního soudu takřka absolutní, byl potvrzen v mnoha dalších rozhodnutích [například nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. března 2007 (N 54/44 SbNU 665), body 24–25; sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. listopadu 2007 (N 190/47 SbNU 465), body 57–58; či sp. zn. IV. ÚS 1642/11 ze dne 8. listopadu 2011 (N 191/63 SbNU 219), bod 20].

23. Požadavky na respektování kasačního nálezu (jeho *rationis decidendi* a nosných důvodů) v následném rozhodnutí obecného soudu v dané věci jsou výrazně přísnější, než je tomu v případě tzv. precedenční závaznosti vztahující se na jiné, avšak podobné věci. V případě precedenční závaznosti nálezů existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflekoval právní názory Ústavního soudu a v dobré víře předestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne ústavněprávní justiční dialog. To již neplatí v situaci kasační závaznosti; možnost přednesu vlastních konkurujících úvah má obecný soud pouze při svém prvním rozhodování věci, nikoliv už po nálezu rušícím jeho původní rozhodnutí. Kasační závaznost jde za nezměněného skutkového stavu reflektovat pouze bezpodmínečným respektováním nálezu Ústavního soudu. V řízení následujícím po kasačním nálezu již není prostor pro úvahy, je-li právní názor Ústavního soudu správný, fundovaný či úplný. Uvedené pravidlo neplyne z přesvědčení Ústavního soudu o jeho neomylnosti, nýbrž z nutnosti definitivně ukončit konkrétní spor a předejít tzv. „soudnímu ping-pongu“, který by neúměrně prodlužoval řízení, a tím porušoval právo účastníků na bezprůtahové řízení. Konečnost sporu je nepostradatelným znakem spravedlivého procesu, a proto musí být v konkrétní věci nepodmíněně respektován právní názor Ústavního soudu jako orgánu s posledním slovem [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 2941/17 ze dne 24. dubna 2018 (N 78/89 SbNU 195), body 13–15; sp. zn. II. ÚS 699/18 ze dne 26. června 2018 (N 117/89 SbNU 763), body 17–19; nebo sp. zn. II. ÚS 4162/19 ze dne 19. srpna 2020 (N 167/101 SbNU 158), body 33–35].

24. Ústavní soud v nyní projednávaném případě stěžovatelky dospěl k závěru, že vrchní soud za nezměněného stavu nerespektoval závazné závěry kasačního nálezu sp. zn. II. ÚS 3003/20 odpovídajícím způsobem, a tím porušil základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, ve spojení s právem na soudní ochranu.

25. Kasační nález nebyl respektován ve dvou základních, navzájem se prolínajících rovinách: Zaprvé, byť byla stěžovatelka ve specifickém postavení zvláště zranitelné oběti, vrchní soud ji znovu odkázal se zbytkem jejího nároku do občanskoprávního řízení, aniž by bylo třeba dál prokazovat její vytrpěné duševní útrapy (VIII. 2). Zadruhé, vrchní soud dostatečně nepřihlédl ke stěžovatelčinu specifickému postavení zvláště zranitelné oběti a opětovně jí přiznal nízkou náhradu nemajetkové újmy (VIII. 3). Dříve než Ústavní soud uvedené závěry o porušení kasační závaznosti blíže rozvede, shrne nejprve klíčová východiska a nosné body kasačního nálezu (VIII. 1).

VIII. 1 Klíčová východiska a nosné body kasačního nálezu

26. Ústavní soud se v kasačním nálezu zabýval předně širším kontextem nároku poškozených (včetně zvláště zranitelných obětí znásilnění) na náhradu nemajetkové újmy. Odkázal na vývoj právní úpravy a judikatury Ústavního soudu ke změně náhledu na postavení poškozeného při uplatňování jeho nároků v trestním řízení, především nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16.

27. Trestním soudům bylo rozhodování o adhezních nárocích na náhradu újmy svěřeno právě proto, aby poškození mohli dosáhnout plného uspokojení nároků zásadně již v trestním řízení a nemuseli podstupovat další (traumatizující) civilní řízení. Uvedený smysl ochrany poškozeného může být popřen, nerozhodnou-li obecné soudy (zcela) o náhradě nemajetkové újmy, čímž donutí poškozené domáhat se svých práv i v civilním řízení, na které jsou odkázáni (odst. 24 kasačního nálezu). Není-li rozhodnuto o odpovídající náhradě nemajetkové újmy, plyne z toho potřeba opětovného prokazování oprávněnosti nároku, která může pro poškozené znamenat další konfrontaci s traumatickými zážitky z doby, kdy se stali obětí trestného činu, což může vést až k vyvolání pocitu bezprávní a druhotné újmy. Takové důsledky jsou nežádoucí především u zvláště zranitelných obětí ve smyslu § 2 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), ve znění pozdějších předpisů), kterým jsou zaručena příslušná práva (například právo na pomoc, informace, na ochranu před druhotnou újmou aj.).

28. Pro nynější posouzení věci jsou nosné body kasačního nálezu, v nichž Ústavní soud dospěl k závěru, že v náhradě újmy způsobené při znásilnění je *„třeba spatřovat pokračování práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ... a odkázání poškozeného se zbytkem jeho nároku do občanskoprávního řízení zejména v případě zvláště zranitelné oběti proto představuje porušení čl. 7 odst. 1 Listiny.“* (odst. 30). *„Dojde-li zásahem ... ke vzniku újmy, nelze snížit náhradu této újmy jen z důvodu, že poškozený jednotlivec není schopen z důvodů svého postižení plně chápat zásah do svého základního práva.“* (odst. 33). A konečně, že stěžovatelka je *„velmi specifickou poškozenou“* u níž není *„nutné hodnotit, nakolik ... je či není schopna plně chápat zásahy do svých práv, k nimž při jejím opakovaném znásilnění došlo. V každém případě však tato skutečnost sama o sobě nesmí vést k tomu, že jí bude přiznána nižší náhrada nemajetkové újmy.“* (odst. 38)

VIII. 2 Odkázání poškozeného do občanskoprávního řízení

29. Na základě obecných východisek Ústavní soud přímo ve vztahu ke stěžovatelce v kasačním nálezu uvedl, že s ohledem na specifické okolnosti projednávané věci „*bylo zapotřebí vyvinout pro účely posouzení stěžovatelkou uplatněného nároku na náhradu újmy o to větší úsilí, aby stěžovatelka nebyla nucena se případně opětovně domáhat svých práv v civilním řízení. Nemuselo přitom nutně dojít k podrobnějšímu či dalšímu znaleckému zkoumání či jinému doplnění dokazování, byť ani potřebnost těchto úkonů nelze vyloučit, ale především k důkladnějšímu právnímu posouzení uplatněného nároku...*“ (odst. 34.).

30. Ústavní soud po posouzení nyní napadeného rozhodnutí dospěl k závěru, že vrchní soud potřebné úsilí opětovně nevyvinul a stěžovatelku znovu odkázal se zbytkem nároku do civilního řízení s tím, že neunesla důkazní břemeno, aniž by ústavně konformním způsobem vysvětlil, proč mu dosavadní skutková zjištění o nároku zvláště zranitelné stěžovatelky nepostačují a nedovolují rozhodnout přímo v adhezním řízení.

31. Za nedostačující v tomto ohledu Ústavní soud považuje především vyslovený závěr, podle něhož zatím nebylo prokázáno, že by čin zanechal na psychice poškozené negativní následky, které by mohly být označeny za duševní útrapy ve smyslu § 2956 občanského zákoníku (odst. 23 napadeného rozsudku).

32. Vrchní soud přitom vzal za prokázané, že mladistvý stěžovatelku opakovaně úmyslně znásilnil, čímž neoprávněně porušil její základní právo na osobní integritu a soukromí v intimní oblasti vlastní sexuality; také, že s ohledem na její diagnózu hrozí „*vyšší riziko dekompenzace psychického stavu*“ (tj. určité zhoršení), že stěžovatelka „*čin mladistvého pociťovala jako příkoří*“ a že „*[n]a prožití události nezapomněla ani v domácím prostředí a vrací se k nim i nadále*“ (odst. 12 napadeného rozsudku). Za takové situace z napadeného rozhodnutí nevyplývá (a ani Ústavnímu soudu to není zřejmé), jakými důkazními prostředky by měla stěžovatelka existenci způsobených duševních útrap dále prokazovat.

33. Za podstatné Ústavní soud považuje, že prožití stěžovatelčiných duševních útrap způsobených znásilněním nebylo třeba prokazovat znaleckými posudky (odst. 17 napadeného rozsudku). V tomto ohledu je nutné odlišit „*duševní útrapy*“ (§ 2956 občanského zákoníku), které představují spíše netrvalou psychickou újmu způsobenou samotným invazivním aktem znásilnění, od „*posttraumatické stresové poruchy*“ jako diagnózy (§ 2958 občanského zákoníku), která mívá pro znásilněnou osobu trvalejší zdravotní následky a k prokázání které by lékařského posudku mohlo být třeba (viz rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 6 Tdo 347/2014-57 ze dne 30. července 2014). Uvedené kategorie představují odlišné následky, které nelze směšovat a které mohou zakládat rozdílné nároky. Vrchní soud v adhezním řízení neučinil bez dalšího dokazování právní závěr o existenci posttraumatické stresové poruchy stěžovatelky, avšak závěr o absenci duševních útrap nevysvětlil dostatečně, ačkoliv jde o závěr, který se nabízí s ohledem na charakter prokázaného skutku.

34. Není rozhodné, pod jaký konkrétní zákonný pojem vrchní soud traumatizující zážitek znásilněné stěžovatelky podřadí – považuje-li jej za „*duševní útrapy*“ ve smyslu obecného ustanovení § 2956 občanského zákoníku, nebo za „*další nemajetkovou újmu*“ podle speciálního § 2958 občanského zákoníku [ke srovnání významu jednotlivých zákonných pojmů i teoretické debatě o nich, lze odkázat na nálezy sp. zn. II. ÚS 1564/20 ze dne 9. února 2021 (všechna rozhodnutí na <http://nalus.usoud.cz>)]. Od poškozeného nelze požadovat, aby svůj nárok kvalifikoval podle hmotného práva (zda žádá náhradu újmy podle § 2956 či 2958 občanského zákoníku), taková kvalifikace a rozhodnutí o přiměřenosti odčinění imateriální újmy je výlučnou odpovědností soudce, kterou nelze

přenášet na účastníka nebo na znalce (viz též nálezy sp. zn. I. ÚS 1010/22 ze dne 8. března 2023). Za dané situace zjištěný skutkový stav vrchnímu soudu umožňoval právně posoudit intenzitu způsobených duševních/psychických útrap stěžovatelky coby zvlášť zranitelné oběti, aniž by byl dán důvod vyžadovat další důkaz k jejímu subjektivnímu vnímání znásilnění.

35. Z ústavněprávního hlediska neobstojí ani rozlišování vrchního soudu mezi „*zásahem do přirozených osobnostních práv*“ stěžovatelky a „*vytrpěním duševních útrap*“ (odst. 17 a 23 napadeného rozsudku). Vrchní soud tímto rozlišováním na stěžovatelku neoprávněně kladl důkazní břemeno, protože duševní útrapy způsobené znásilněním je třeba považovat za součást nemajetkové újmy na přirozených právech znásilněného člověka (viz obecně RYŠKA, M. § 2956. In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022). Jinými slovy, zákonný poukaz na duševní útrapy, které se mohou rovněž projevit jako nepříznivý následek zásahu do přirozených práv znásilněného člověka, není samostatnou skutkovou podstatou, jež by stála odděleně od ostatních nepříznivých účinků, jimiž se nemajetková újma znásilnění projevuje (viz VOJTEK, P. § 2956. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI. (§ 2521-3081)*. Praha: Wolters Kluwer, 2021).

36. Proto Ústavní soud uzavírá, že byť byla stěžovatelka v postavení zvlášť zranitelné oběti, vrchní soud ji v rozporu s požadavky kasačního nálezu znovu odkázal se zbytkem nároku na občanskoprávní řízení, aniž by bylo třeba dále prokazovat negativní dopady prokazaného skutku do osobnostních práv stěžovatelky (nejen na její psychiku).

VIII. 3 Nízká náhrada nemajetkové újmy

37. Ústavní soud se v kasačním nálezu konkrétně zabýval i výší stěžovatelce původně přiznané náhrady nemajetkové újmy. V odst. 35 kasačního nálezu uvedl, že se mu „*částka 75 000 Kč jeví jako nepřiměřeně nízká*“, a to s ohledem na požadavek, že náhrada újmy způsobené zásahem do nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí musí v první řadě odrážet význam tohoto základního práva, což platí tím spíše v případě tak závažných zásahů, jako je znásilnění, nadto opakovaného. Podle Ústavního soudu „*[p]řiznaná částka svou výší typově neodpovídá ani částkám, které v obdobných případech pokládá za přiměřené Nejvyšší soud*“ (odst. 36 kasačního nálezu) [Ústavní soud výslovně odkázal na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 482/2016 ze dne 12. května 2016, podle kterého byla pokládána za přiměřenou náhrada nemajetkové újmy ve výši 300 000 Kč, a sp. zn. 7 Tdo 100/2020 ze dne 12. února 2020, kterým byla přiznána částka 400 000 Kč]. Ačkoliv případ stěžovatelky vykazoval řadu specifik, pokládal Ústavní soud za podstatné, že „*výše náhrad v uvedených případech řádově odpovídala částce 500 000 Kč požadované stěžovatelkou*“.

38. Ústavní soud dospěl k závěru, že ani nově stanovená celková výše náhrady 150 000 Kč neodpovídá závažnosti porušení práva na nedotknutelnost osoby a soukromí stěžovatelky v postavení zvlášť zranitelné oběti. Byť se vrchní soud řídil jedním ze závěrů kasačního nálezu a dále neodůvodňoval výši přiznané náhrady poukazem na neschopnost stěžovatelky plně chápat zásah do svého základního práva z důvodů její autistické poruchy, rozhodnutí o výši přiznané částky znovu nevysvětlil ústavně konformním způsobem – a to s akcentem na konkrétní okolnosti projednávané věci a specifickou osobnost poškozené stěžovatelky.

39. Při stanovení výše satisfakce vrchní soud nezohlednil některé další zásadní okolnosti. Mladistvý jednal úmyslně, cíleně využil nezralost, bezbrannost a poruchy autistického spektra i pohlavní identity stěžovatelky. Úmyslnou pohnutku přitom označuje občanský zákoník za okolnost hodnou zvláštního zřetele (§ 2957 občanského zákoníku). Mladistvý v průběhu celého trestního řízení nevyjádřil nad svým jednáním lítost, poškozené se neomluvil a nenahradil ani část z již přiznané satisfakce. Postoj škůdce přitom může výrazně ovlivnit vnímání újmy znásilněnými oběťmi [viz nález sp. zn. I. ÚS 2844/14 ze dne 22. prosince 2015 (N 221/79 SbNU 545)]; znásilňování nezletilé stěžovatelky probíhalo nadto opakovaně s významnou intenzitou sexuálních útoků. Stěžovatelka přitom byla v době znásilňování hospitalizována v psychiatrické nemocnici proti své vůli. Byť s důvody hospitalizace stěžovatelky mladistvý pachatel nemá nic společného, uvedená okolnost bezpochyby může ovlivnit intenzitu, se kterou běžný člověk vnímá trauma znásilnění. Vrchní soud vzal ostatně za prokázané, že se stěžovatelka (osoba trpící poruchou autistického spektra) nacházela v neznámém a náročném prostředí psychiatrické nemocnice, na které se musela adaptovat, a netroufla si požádat o pomoc personál Nemocnice v obavě z prodloužení hospitalizace (odst. 12 napadeného rozsudku). Tyto významné okolnosti vrchní soud do stanovené výše přiměřeného zadostiučinění odpovídajícím způsobem nepromítl, byť tak učinit měl.

40. Za přesvědčivé nepovažuje Ústavní soud ani důvody, jimiž vrchní soud vyloučil aplikaci v kasačním nálezu citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu v obdobných věcech. Věc sp. zn. 4 Tdo 482/2016, v níž Nejvyšší soud považoval za přiměřenou částku 300 000 Kč, se s případem stěžovatelky shodovala v opakovanosti znásilnění, úmyslu pachatele a absenci prokázané posttraumatické poruchy. Byť vrchní soud v odůvodnění dále zdůrazňuje, že ve srovnávané věci docházelo ke znásilňování po dobu téměř dvou let a nadto nevlastním otcem nezletilé poškozené, nijak nevysvětluje, proč by uvedené odlišnosti měly ospravedlňovat dvojnásobně nižší satisfakci pro stěžovatelku, která trpěla Aspergerovým syndromem, poruchou pohlavní identity a byla nedobrovolně hospitalizována. Stejně jako u nezletilé ve srovnávané věci nelze ani u stěžovatelky vyloučit negativní důsledky znásilnění na její zdravý vývoj v oblasti mezilidských eroticko-sexuálních vztahů, zejména právě s ohledem na autistické intenzivní vnímání stěžovatelky. Obdobně ve vztahu ke druhému případu sp. zn. 7 Tdo 100/2020, v němž Nejvyšší soud přiznal náhradu 400 000 Kč, vrchní soud řádně nevysvětlil, proč uvedené skutkové odlišnosti (jednalo se o téměř roční opakované znásilňování a pohlavní zneužívání nezletilé nevlastním otcem, spolu s přečinem podání alkoholu dítěti) odůvodňují výrazné „snížení“ satisfakce u stěžovatelky. Na rozdíl od srovnávaného případu byly přitom u stěžovatelky dány jiné specifické okolnosti, které vrchní soud v úvahu nevezal.

41. Za příléhavé Ústavní soud nepovažuje ani odkazy vrchního soudu (odst. 30 napadeného rozsudku) na jiná jeho rozhodnutí vydaná ve věcech spáchání přečinu znásilnění mladistvými. Skutky uvedené v rozsudcích sp. zn. 1 Tmo 13/2016 ze dne 30. června 2016 (přiznaná satisfakce 10 000 Kč) a sp. zn. 1 Tmo 7/2019 ze dne 27. června 2019 (satisfakce 50 000 Kč) nepovažuje Ústavní soud jejich intenzitou za srovnatelné s případem stěžovatelky.

42. Závěr, že dosud přiznaná satisfakce je s ohledem na specifické okolnosti případu zvláště zranitelné stěžovatelky příliš nízká, lze dále podpořit odkazem na výsledky empirické studie institutu *Legal Data Hub* Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Uvedená studie je založena na analýze 349 rozhodnutí prvostupňových soudů z let 2015–2019 pocházejících ze tří soudních krajů, kterými byli pachatelé odsouzeni za trestný čin znásilnění. Mimo jiné z ní vyplývá, že přisoudí-li soud prvního stupně poškozenému

alespoň část nemajetkové újmy v adhezním řízení, děje se tak v průměrné výši 251 499 Kč (viz VANČA, T. Kompenzace újmy obětím znásilnění: jaká je realita? Legal Data Hub, 2023, str. 5; dostupná na: www.prf.cuni.cz/legal-data-hub). Byť Ústavní soud nepopírá, že srovnávání jednotlivých specifických případů je zjednodušující, neboť každou věc je třeba posuzovat pečlivě a individuálně, uvedená data spolehlivě nastiňují, že částka požadovaná stěžovatelkou není excesivní, a to zejména s ohledem na její postavení zvláště zranitelné osoby.

43. Jde-li o mladistvého pachatele, který má být nemajetný a jehož měsíční příjem má činit 15 000 Kč až 18 000 Kč (viz odst. 31 napadeného rozsudku), lze obdobně jako v bodě 40 kasačního nálezu dodat, že majetkové poměry škůdce s vyčíslením výše náhrady nemajetkové újmy pro stěžovatelku nesouvisí. Byť je možné původně stanovenou satisfakci moderovat právě s ohledem na nízký věk pachatele, jeho rozumové a mravní vyspělosti či hrozící „likvidační“ výši přiznané satisfakce, uvedený postup je nutné případně využít až jako *ultima ratio* poté, co je základní výše náhrady nemajetkové újmy zvláště zranitelné oběti znásilnění ústavně konformním způsobem stanovena.

IX. Závěr

44. Ústavní soud s ohledem na výše uvedené uzavírá, že vrchní soud dostatečně nepřihlédl ke stěžovatelčinu specifickému postavení zvláště zranitelné oběti a opětovně jí přiznal excesivně nízkou náhradu nemajetkové újmy. Vrchní soud dále za nezměněného stavu nerespektoval závazné závěry kasačního nálezu, čímž porušil základní právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a soukromí, ve spojení s jejím základním právem na soudní ochranu. Ačkoli byla stěžovatelka ve specifickém postavení zvláště zranitelné oběti, vrchní soud ji znovu odkázal s celým jejím zbývajícím nárokem do občanskoprávního řízení, přestože nebylo třeba dále prokazovat vytrpěné duševní útrapy a vrchní soud o nich mohl rozhodnout sám. V projednávané věci nejde jen o výši přiznané náhrady imateriální újmy, ale o potřebu komplexního posouzení charakteru újmy, která stěžovatelce vznikla, a intenzity zásahu do jejích osobnostních práv, zvláště s přihlédnutím k její osobě, bezbranné a zranitelné.

45. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadenou část rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jí byla porušena základní práva stěžovatelky podle čl. 7 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

46. Na vrchním soudu nyní bude, aby znovu posoudil zbývajícím nárok stěžovatelky v rozsahu požadovaných 350 000 Kč a ústavně konformním způsobem a s ohledem na závěry dvou kasačních nálezů vyvinul takové úsilí, aby v adhezním řízení rozhodl o důstojné satisfakci, jež by svou výší odpovídala porušení základních práv stěžovatelky.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 27. června 2023

Za správnost:
Jana Němečková

Pavel Šámal v. r.
předseda senátu